

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/39221510>

Березневич-Ломанюк В. О.,

*аспірантка кафедри загальної теорії права та держави
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ

IMPACT OF GLOBALIZATION ON STATE SOVEREIGNTY

У сучасному світі, що піддався різким трансформаціям у результаті глобалізаційних процесів, важливе місце відводиться розгляду впливу цього явища на суверенітет держав. Глобалізація, охоплюючи економіку, соціокультурні сфери та інформаційний обмін, стає ключовим фактором визначення нового світового порядку. У змішаній сутності глобальних взаємозв'язків та національної самостійності виникає актуальне питання – наскільки держави можуть зберегти свій суверенітет, піддаючись впливові глобальних факторів?

Це дослідження спрямоване на аналіз цієї проблеми шляхом вивчення різних аспектів глобалізації та її впливу на суверенітет держав. Розглядаючи економічні та соціокультурні аспекти глобалізації, а також ретельно аналізуючи виклики та можливості, які вона приносить, дослідження ставить перед собою завдання виявлення тенденцій та розвитку цього важливого відношення. Висвітлення перспектив майбутнього, адаптації держав до глобальних викликів та пошук балансу між глобалізацією та збереженням національного суверенітету є ключовими аспектами цього наукового дослідження.

Підхід до вивчення взаємодії глобалізації та суверенітету через призму наукових методів та теоретичних підходів надасть можливість глибше розуміти цей складний процес, розкриє його загрози та можливості, і в кінцевому підсумку допоможе висунути обґрунтовані висновки щодо подальших перспектив взаємодії між глобалізацією та суверенітетом держави в умовах постійних змін у сучасному світі.

Розглядаючи аспекти впливу глобалізації на економіку, можна відзначити, що інтеграція держав у світовий економічний простір сприяє розвитку міжнародної торгівлі та обміну технологіями. Однак цей процес також ставить перед державами виклик у забезпеченні економічної самостійності та регулюванні глобальних економічних потоків.

Це дослідження прагне врахувати всі ці важливі аспекти, провівши комплексний аналіз впливу глобалізації на суверенітет держав. Освітлення зазначених взаємозв'язків з різних точок зору дозволить отримати об'єктивний погляд на тему та розробити рекомендації для ефективного врегулювання взаємодії між глобальними процесами та збереженням суверенітету держав у сучасному світі.

Ключові слова: національний суверенітет, глобалізація, легітимність, державна влада, демократія.

In the modern world, which has undergone drastic transformations as a result of globalization processes, an important place is given to consideration of the influence of this phenomenon on the sovereignty of states. Globalization, covering the economy, socio-cultural spheres, and information exchange, is becoming a key factor in determining the new world order. In the mixed essence of global relationships and national independence, an urgent question arises – to what extent can states preserve their sovereignty, subject to the influence of global factors?

This study aims to analyze this problem by examining various aspects of globalization and its impact on the sovereignty of states. Considering the economic and socio-cultural aspects of globalization, as well as carefully analyzing the challenges and opportunities it brings, the study sets itself the task of identifying trends and developing this important relationship. Highlighting future perspectives, adaptation of states to global challenges, and finding a balance between globalization and the preservation of national sovereignty are key aspects of this scientific research.

An approach to the study of the interaction of globalization and sovereignty through the prism of scientific methods and theoretical approaches will provide an opportunity for a deeper understanding of this complex process, reveal its threats and opportunities, and ultimately help to draw reasonable conclusions about the prospects of the interaction between globalization and state sovereignty in the conditions of constant changes in the modern world.

Considering aspects of the impact of globalization on the economy, it can be noted that the integration of states into the global economic space contributes to the development of international trade and the exchange of technologies. However, this process also challenges states in ensuring economic independence and regulating global economic flows.

This study seeks to consider all these important aspects by conducting a comprehensive analysis of globalization's impact on states' sovereignty. Illumination of these relationships from different points of view will allow you to get an objective view of the topic and develop recommendations for effective regulation of the interaction between global processes and the preservation of state sovereignty in the modern world.

Key words: *national sovereignty, globalization, legitimacy, state power, democracy.*

Глобалізація є комплексним та багатогранним феноменом, який охоплює ряд економічних, соціокультурних та політичних процесів. У загальному розумінні, глобалізація представляє собою інтеграцію та взаємозалежність економік, технологій, інформації та культури на світовому рівні [1, с. 430]. Це явище визначається зменшенням обмежень та бар'єрів міжнародного обміну товарами, послугами, правовими ідеями та культурними цінностями. Глобалізація включає в себе не лише економічні відносини, а й сприяє взаємодії у сферах технологій, науки, політики, соціокультурного обміну та інших інтересів міжнародної спільноти, що дозволяє констатувати відкритість держав до плідної взаємодії і співпраці.

Суверенітет держави є поняттям, що означає владу та незалежність окремої політичної юридичної одиниці в межах її території. Це включає в себе право формування та реалізації власних законів, прийняття рішень у сфері економіки, політики, оборони та інших ключових аспектах державного життя. Суверенітет держави є основною характеристикою її самостійності та незалежності від зовнішнього впливу. У контексті взаємодії глобалізації та суверенітету, розуміння цих термінів допомагає проаналізувати зміни в політичному, економічному та соціокультурному вимірах державного функціонування в умовах сучасного світу [2, с. 263].

Глобалізація, як важливий аспект для суверенітету національних держав, включає в себе ряд похідних процесів, які визначають характер їхньої трансформації. Суть полягає в тому, що змінюється номенклатура функцій національних держав на міжнародній арені на користь міжнародної спільноти, у різних її проявах як то: наднаціональні суб'єкти, такі як міжнародні міжурядові організації, неурядові організації, транснаціональні корпорації та інші наднаціональні утворення [3, с. 5].

Зміна номенклатури функцій сучасних держав, поява новітніх функцій визначається перехідним характером впливу національних держав і відо-

бражається у зміні ролі міжнародних акторів. Окрім того, відбувається інтеграція на міжнародному рівні різномірних бізнес-суб'єктів, як центрів влади, в яку входить вузьке коло експертів, що мають регулюючий вплив на міністерства фінансів, найбільш впливові міжурядові органи та приватні структури [4, с. 11]. Це створює новий контекст для взаємодії міжнародних суб'єктів та визначає розподіл влади на світовій арені.

Особливого значення, для сучасних держав, відіграє вирішення глобальних викликів, таких як глобальне потепління, аварії на атомних електростанціях, забруднення водних ресурсів та утилізація сміття, включаючи космічне, що унеможливує їх реалізацію в рамках виключно національної держави.

До прикладу, екологічна проблема у сучасному світі безумовно виходить за межі національного ракурсу через недбалі або неправомірні дії сусідніх країн, які порушують екологічний баланс. Це також пов'язано з нерівномірністю розвитку різних країн та відсутністю уніфікації на міжнародному рівні правових і технічних норм щодо захисту довкілля, а також відновлення ресурсів. Брак координації громадських ініціатив, спрямованих на захист довкілля, на рівні національних держав, також сприяє ускладненню вирішення екологічних проблем.

Не вимагає особливого доведення той факт, що транснаціональні корпорації активно працюють над створенням єдиного світового ринку. В умовах глибокого розширення світових економічних зв'язків товарні ринки втрачають національні та територіальні межі, перетворюючись на глобальні торгові площадки. До таких ринків відносять ринки фінансів, міграції робочої сили, міжнародного обміну в галузі науки і техніки, руху капіталів та інвестицій, а також не слід викреслювати можливість появи різних тіньових ринків (торгівля людьми, дитяча праця, наркотики, зброя, дешева робоча сила і т. д.). Складність цих проблем створює невідомість щодо самостійного їх вирішення національними державами.

Зовнішній суверенітет навіть у високорозвинених, економічно, країнах, поступово втрачає свою актуальність під впливом процесів глобалізації. У сучасних умовах економічно активні держави все частіше відмовляються від встановлення тарифних бар'єрів на користь уніфікованих нормативів у різних сферах, включаючи фінанси, охорону здоров'я, захист навколишнього середовища та стандарти безпеки. Ця тенденція особливо відчутна для країн, які відстають у своєму економічному розвитку в порівнянні з більш розвиненими економіками. Наприклад, Україна, як підкреслює досвід інших країн, стикається з викликами стандартизації на всіх рівнях, щоб мати можливість вступити до Європейського Союзу. Проте, забезпечення відповідності європейським нормам і стандартам не повинно обмежуватися формальною стороною. Одночасно слід забезпечити ефективну імплементацію законодавчих норм.

Іншим важливим фактором, що призводить до девальвації внутрішнього суверенітету, є тенденції, які відхиляються від центрального управління. З ініціацією процесу демократизації в Східній Європі, наприкінці 80-х років, глобальний розвиток різко змінив свій напрям. Почалася децентралізація, супроводжувана радикальними трансформаціями, такими як деконцентрація влади, поява асиметричних утворень, етнократичні прояви, громадянські війни тощо. Регіони стали активною силою в межах держав, виражаючи свої прагнення від самостійної економічної діяльності до сепаратистських настроїв, які вимагають більшої автономії або виходу зі складу держав [5, с. 9]. Ці екстремальні тенденції можливо буде подолати у майбутньому, але ймовірно, що маятник не повернеться назад в найближчі десятиріччя. Це підтверджується систематичним і виваженим відмовленням від централізаційних тенденцій в межах західної цивілізації, яке здійснюється спрямовано і на демократичних принципах.

В умовах процесу постмодерну на практиці реалізуються дві орієнтації: концентрація найбільш важливих функцій у єдиному центрі керівництва та управління, при цьому не обмежуючи сферу місцевого самоврядування, та створення системи соціального управління. Ця

система має дозволити максимально використувати спонтанні сили суспільства і обмежувати втручання з боку примусу [6, с. 28-29]. Ці відцентрові тенденції пов'язані не лише із викликами суспільного існування в рамках застарілих політичних систем, але й із потягом до національної самосвідомості, яка є загальнолюдською потребою, витоки якої заглиблені в темряві віків. Більше того, ці проблеми мають тенденцію постійно зростати, що робить намагання вирішити глобальні проблеми на світовому рівні чи окремими державами несвідомими та перспективно невдалими.

У сучасних умовах, коли національні держави вже віддали частину своїх обов'язків, а міжнародні інституції ще не впоралися з проблемами, що виникають внаслідок глобалізації, виникло явище, яке можна охарактеризувати як нормативно-правовий вакуум, тобто відсутність норм, необхідних для врегулювання цих питань [7, с. 41].

В сучасних юридичних стандартах глобалізації найчастіше відображаються явища, що виходять за межі національних інтересів різних країн, проте є необхідними для всесвітньої спільноти. Наприклад, екологічне законодавство регулює проблеми, які стають життєво важливими для всього світу, а не лише для окремих країн. Це призводить до того, що порушення екологічних норм може бути визнане не тільки внутрішньою проблемою конкретної країни, але й підлягати розгляду на міжнародному рівні, що суперечить традиційним принципам суверенітету.

В сучасному глибоко інтегрованому світі відмова підписати міжнародну угоду може призвести до санкцій з боку міжнародних організацій, що відзначається значним втратами для позиції даної країни на світовій арені. Останнім часом спостерігаються глибокі розбіжності між принципом дотримання прав людини, визначеним у Статуті ООН, та принципом невтручання у внутрішні справи держави, що є ключовим аспектом самого поняття державного суверенітету.

Вищеописані явища визначають основні напрямки подальшого розвитку національної держави та її суверенітету.

Нинішній контекст світової ситуації свідчить про те, що у майбутньому суверенітет

держав у певних сферах, особливо в економічній та правовій, буде зменшуватися, тоді як у інших, наприклад у сферах етнотериторіальності та культури, може збільшитися. Далі відбуватиметься посилення ролі мережевих структур, і при цьому виникатиме конкуренція між демократичними та авторитарними угрупованнями. На сьогоднішній день активно розвиваються демократичні організації, засновані вченими, фахівцями різних сфер, правознавцями та активістами екологічних рухів. Поява таких структур пов'язана з сучасними комунікаційними можливостями, які дозволяють спілкуватися, незважаючи на відстані та державні кордони.

У майбутньому, на відміну від руйнування територіального суверенітету, більше уваги буде приділятися безпосереднім загрозам демократії. Вчені все частіше стверджують, що будівництво нових транснаціональних політичних інститутів на демократичних засадах має набагато більше значення, ніж збереження існуючих політичних структур [8]. Ці нові інститути краще відповідатимуть реаліям транснаціонального громадянського суспільства, яке формується через культурну глобалізацію, виходячи за межі національної ідентифікації.

Розвиток національної держави та питання її суверенності на сучасному етапі породжують ряд викликів для України як суверенної країни. Подолання ослаблення державності та суспільства вимагає комплексного підходу за всіма ключовими показниками.

Нещодавні міжнародні події на світовій арені свідчать, що держави, які не володіють відчутною політичною силою, стикаються із загрозою втрати монополії на здійснення влади на своїй території. Це відбувається через поширення та утвердження універсальної ідеології прав людини, яка, на жаль, підноситься вище, ніж державні інтереси. Ця ситуація може служити підставою для санкціонованого міжнародними структурами втручання в справи таких країн. Вчені, аналізуючи проблему національного суверенітету, правильно вказують, що є ймовірність того, що держави можуть використовувати нашу низьку конкурентоспроможність [9, с. 13].

У цьому контексті важливо зосередитися на внутрішньому суверенітеті України, який

визначається характером взаємин між державою та громадянським суспільством. Сила внутрішнього суверенітету визначається не тільки монополією влади над усіма сферами життєдіяльності громадян, але й, перш за все, її легітимністю. Збереження внутрішнього суверенітету є необхідною гарантією ефективності демократичних інститутів.

Узаконення авторитету державної влади визначається двома моделями – архаїчною та сучасною. Архаїчний підхід передбачає нав'язування свого владарювання суспільству. З іншого боку, сучасна, демократична модель передбачає активну співпрацю з суспільством, підтримку демократичних ініціатив з усіх шарів суспільства, а також виявлення відданості демократичним цінностям на практиці [10]. Забезпечення життєво важливих інтересів України потребує не лише одностороннього зміцнення суверенності державної влади, але й підтримки суверенності суспільства. Це дозволяє йому бачити в суверенності влади не загрозу для своїх прав і свобод, але як засіб забезпечення суверенітету народу.

Отже, в сучасних умовах не лише сама сутність національного суверенітету зазнає принципових змін, але і його функціональне призначення. Світовий досвід вказує на парадокс сучасності, де заснована на традиційному національно-державному суверенітеті держава, чим більше на нього спирається, тим більше його підриває. Таким чином, для України в сучасних умовах критично важливо акцентувати увагу на зміцненні внутрішнього суверенітету, включаючи утвердження демократичних цінностей, відповідність всіх сфер національного розвитку європейським стандартам, і вирівнювання національного правового поля з нормами міжнародного права та правом Європейського Союзу.

Підсумовуючи, можна констатувати, що аналізуючи вплив глобалізації на суверенітет держави, можна зробити кілька важливих висновків. Глобалізація, як супутник сучасної епохи, надає державам численні можливості для розвитку та співпраці, але водночас ставить перед ними виклики, пов'язані з втратою частини контролю та суверенітету. Необхідність балансу між глобалізацією та суверенітетом стає критичною для досягнення сталого розви-

тку та ефективного функціонування сучасного світу. Забезпечення цього балансу передбачає розробку інноваційних стратегій, спрямованих на збереження національних інтересів, при цьому використовуючи переваги глобальної взаємодії.

У сфері економіки, необхідно акцентувати увагу на розвитку гнучких механізмів регулювання, які забезпечать конкурентоспроможність та сталість, не обмежуючи економічну автономію. В галузі культури та інформаційного обміну, важливо розвивати політики, що сприяють взаємодії та захисту культурної різноманітності, не допускаючи її асиміляції. Подолання глобальних викликів у сферах економіки, культури та безпеки потребує ефектив-

ного міжнародного співробітництва, але при цьому важливо зберегти суверенітет у прийнятті стратегічних рішень.

Забезпечення гармонії між глобальними процесами та суверенітетом визначається вмінням держав реагувати на нові виклики та адаптуватися до змін, не втрачаючи при цьому своєї самостійності. У світлі сучасних реалій, державам слід розглядати глобалізацію як можливість для зміцнення та розвитку, при цьому дбаючи про збереження національних цінностей і інтересів. Тільки шляхом ефективної адаптації до глобальних викликів та утримання суверенітету держава може досягти сталого успіху у глобальному співтоваристві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хаустова М.Г. Феномен глобалізації та плюралізм її інтерпретації. Форум права. 2013. № 4. С. 430–440. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/fp_index.htm_2013_4_73.pdf
2. Рябовол Л.Т. Державний суверенітет: наукові підходи до визначення поняття і ступеня обмежень в умовах глобалізації. Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 3 (43). С. 262–266. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/198484>
3. Алексєєнко І. Проблеми розвитку інституту держави в умовах глобалізації. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2017. № 1 (23). С. 5–8. URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/50732
4. Лук'яненко Д., Кальченко Т. Стратегії глобального управління. Міжнародна економічна політика. 2008. № 1–2. С. 5–43. URL: <https://journals.uran.ua/jiep/article/view/27496>
5. Кресіна І., Алексєєнко І. Суверенні держави перед викликами глобалізації: аналіз сучасних концепцій. Studia politologica Ucraino-Polona. 2014. № 4. С. 8–17. URL: <https://journals.uran.ua/spup/article/view/167448>
6. Ядранська О.В. Глобальні комунікації та їх вплив на державне управління. Держава та регіони. 2013. № 2 (42). С. 28–31. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/drdu_2013_2_8.pdf
7. Сердюк І.А. Поняття, що відображають повну чи часткову відсутність правових норм чи їх окремих елементів, необхідних для врегулювання поведінки право-дієздатних суб'єктів: питання термінологічної визначеності та змістової наповненості. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 1. С. 40–44. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdduvs_2019_1_10.pdf
8. Поппер Л.В. Екологізм як ідеологічний конструктор і суспільно-політичний рух: дис. на здоб. наук. ступ. канд. політ. наук: 23.00.03. Київ, 2019. С. 200. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/39818>
9. Національний суверенітет України в умовах глобалізації: Національна доповідь. К. :Парламентське вид-во, 2011. 112 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/natsionalnyj-suverenitet-ukrainy-v-umovakh-hlobalizatsii-natsionalna-dopovid/>
10. Коваль О.Я. Легітимність державної влади: співвідношення правових і моральних аспектів реалізації: дис. на здоб. ступ. канд. юр. наук: 12.00.01. Львів, 2017. С. 230. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1710/diskoval.pdf>